

Roberto J. PAYRO (1867-1928) werkte als Argentijnse journalist van *La Nación* in België, tussen 1909 en 1923. Tijdens de Eerste Wereldoorlog, was hij tegen de neutraliteit van Argentinië omdat de Duitsers o. a. een Argentijnse vertegenwoordiger in Dinant neergeschoten hadden. De Duitsers hebben dan PAYRO belet als journalist verder te werken. Hij is dus begonnen Belgische legenden te verzamelen. De tekst « *El hechicero de Amel* » (« *Cuento popular belga* ») werd, eerst, op 2 mei 1926 in *La Nación* van Buenos Aires uitgegeven. Dat is het derde verhaal met Gilles Pafflard.

DE TOVENAAR VAN AMEL.

door **Roberto J. PAYRO**

I

Op het heuvelachtige en schilderachtige grondgebied van Malmedy, dicht bij de bossen van Heppscheid waar de bron van de Amel zich bevindt, vervoegd door de Warge, en verandert in de romantische en wisselvallige Amblève, bevindt zich een klein dorp dat dezelfde naam draagt dan deze rivier. In dit gehucht, onveranderd sinds eeuwen ondanks de landelijke charme van de streek, woonde een rijke Duitse boer.

Mathias Brokenbach was even gierig als rijk en verstandig als een Duitser. Hier woonden de Walen en de Duitsers in geheimelijke concurrentie. De bewoners van Amel, die nochtans overdreven zuinig en gierig waren, maakten een kruisteken als ze dachten aan de monsterachtige vrekkingheid van Brokenbach. Niemand dacht eraan om zijn knecht of bediende te zijn. Zij dachten dat dit overeen kwam met een zelfmoord door honger dat de ergste dood was.

Zijn eigen dochter, Gertrude, een schoonheid van achttien jaar was zijn enige hulp. Omdat hij haar bijna niets gaf om te eten of om zich te kleden leek ze op een menselijke vod in lompen. Als ze zich verplaatste vreesde ze bij elke stap te vallen, ze was zo zwak. Niemand begreep hoe met zoveel gierigheid en zo weinig vindingrijkheid zijn bezittingen bloeiden. De waarheid was, dat de oude man meer en meer in rijkdom leefde ondanks of dankzij zijn zuinigheid. Maar de treurige Gertrude ging vlug van zwakte naar ziekte, tot ze in het begin van de winter in bed moest blijven. Ze betreurde haar moeder, de enige die zich tegen de onsociale gierigheid van haar man kon verzetten.

Als de pastoor vernam dat de jonge vrouw diep terneergeslagen was, kwam hij haar helpen.

Zonder veel hoop dat Mathias redelijk zou zijn en zijn dochter zou geven wat ze nodig had. De moedige pastoor herinnerde zich gelukkig nog, dat Gertrude in Sart een Tante Aline had, de zus van haar moeder, Waalse boerin, gastvrij en vriendelijk. De pastoor stelde voor dat men het jonge meisje daarheen zou brengen zodat ze kon genezen.

- *Het is al winter – zei de pastor – de sneeuw begint te vallen, er is geen werk op de velden en ... het zal een persoon minder te voeden zijn ...*

Dit argument overtuigde de vriendelijke Brokenbach en door dit te gebruiken bewees de pastoor dat hij het diepste van het hart van zijn parochianen kende. Deze laatste nam het voorstel aan en op een morgen van sneeuw en wind ging Gertrude een beetje hoop vinden in de wagen van de Smit en herbergier Hubert op weg naar Ligneuville om daarna af te slagen naar Sart- Lez-Spa, waar blij en liefdevol de oude tante wachtte.

II

Ik weet niet of u, lezer, u nog herinnert van de sluwe en vindingrijke Gilles Pafflard *, die de Herr Schapen, burgemeester van Amel, zo goed

beetgenomen had. Hij die met zoveel vriendelijkheid de stuurse naastenliefde van de pastoor Bellevaux afdwong. Of u zich dat herinnert of niet, verscheen hij weer in Amel. Hij kwam onverwacht terug na drie jaar in Sart te hebben doorgebracht.

Het was het begin van de zomer en Mathias Brokenbach wachtte ongeduldig op de terugkeer van zijn dochter Gertrude. Zij zou uitgerust zijn dankzij de goede zorgen van Aline. Maar het jonge meisje was niet gehaast. Ze zei dat ze nog zieker was. De gierigaard maakte zijn rekeningen en kwam tot het besluit, dat wat hij uitgespaard had in voedsel, het verlies niet kon goedmaken van het werk van haar armen, zelfs als het deze waren van een vrouw.

De komst van Gilles trok veel aandacht in de streek want, sinds lange tijd ontsloeg men of nam men mensen in dienst alleen maar op de kerstmarkt. Boerenknechten of meiden bleven de rest van het jaar op hun werk. Men dacht dat hij enkele ondeugendheden had uitgehaald. Maar omdat hij zich aan de bewoners en in de eerste plaats aan zijn oude slachtoffer Burgemeester Schaepen met de beste getuigschriften van goed

gedrag voorstelde, en dat hij een brave jongen was, grappenmaker en vrolijk, verwelkomde men hem vriendelijk. Men organiseerde zelfs een feest voor hem in de herberg van Hubert. Men toostte meer dan één keer met een glas bier voor hem en men dronk meer dan één glas “*péquet*”. Wat niet dikwijls voorvalt bij zuinige mensen. Hij was vrijgevig, hij betaalde rondje na rondje en als de vreugde op het hoogst was verstomde hij iedereen met deze ongelooflijke verklaring :

- *Ik ga mijn diensten aanbieden aan Brokenbach; hij heeft een dagarbeider nodig door de afwezigheid van zijn dochter.*

Als het eerste moment van de stomme verbazing voorbij was, barsten alle aanwezige personen in lachen uit.

- *Ik maak geen grapje – zei Gilles heel ernstig –; wij zullen wel zien wat het zal worden.*
- *Als je het doet – merkte Hubert op – is het dat je iets van plan bent.*
- *Als Gilles het doet – antwoordde de burgemeester, die zijn avontuur nog niet vergeten was – zou ik niet in de plaats van Mathias willen zijn.*

- *Wij zullen wel zien wie wie zal klein krijgen* – riep een bewoner uit, die plezier beleefde met het vooruitzicht dat iemand de gierige beet zou nemen.

Op volgende maandag, 's morgens, zo gezegd zo gedaan, bood Gilles Pafflard zich aan bij Mathias Brokenbach. Deze begon te wanhopen omdat al het hooi van de omgeving al geoogst was en het zijne dreigde te rotten. Gilles was zo weinig eisend voor zijn loon en voor de rest dat ze vlug akkoord waren.

- *Dit zou de gelegenheid zijn* – zei de heer Mathias – *om een glas te drinken om het contract te bekrachtigen, maar omdat ik niet wil dat mijn bedienden drinken zal ik niet beginnen met hen het slechte voorbeeld te geven.*

- *U hebt groot gelijk, mijn meester !* – riep Gilles uit, en volgde met een Waals spreekwoord :

“Diegene die een “péquet” neemt in de plaats van voedsel, is even dwaas als een knol die stenen zou vragen in de plaats van haver.”

- *Dat is niet slecht, dat is niet slecht !* – bromde de heer Mathias meer wantrouwend dan

voldaan –. *Maar teveel haver maakt het paard zwaar en lui. De waarheid verblijft in de spreuk: “ Gematigde voeding, gezondheid verzekert”.*

- *Woorden van het evangelie ! – beaamde Gilles terwijl hij vertrok om zijn spullen te gaan halen.*

Hij kwam terug in de late avond.

- *Ik ben juist klaar met eten – zei de heer Mathias terwijl hij dacht de maaltijd van de jonge man te kunnen uitsparen.*
- *Ik ook – verklaarde Gilles –. Ik had mijn alimentatie tot vanavond betaald ...*
- *Ga dan je bed in de schuur maken.*
- *Goed. Goede nacht mijn baas.*

III

De oude man maakte de gediensstige Gilles wakker voor zonsopgang. Hij gaf hem een bord verpakt in een laken met wit en blauwe ruiten.

- *Hier zijn vier gebakken pannenkoeken. Eén voor iedere maaltijd. Thuis nemen we geen koffie 's morgens want anders moeten wij vuur maken ... Teveel last ! ... Ik geef je deze voorraad omdat je teveel tijd zou verliezen als*

je terug zou komen om te eten . Om te drinken is er een fles om water te nemen bij de heerlijke bron die zich bij de weide bevindt.

- *t' Is goed, mijn baas, en dank je wel – zei Gilles–. Maar waar moet ik gaan en wat moet ik doen ?*
- *Volg de weg naar Malmedy en na het eerste kleine bosje is een weide die mij toebehoort van amper twee hectaren. Je moet deze vandaag nog maaien. Dat is het werk van één dag.*
- *Dat zal ik doen, mijn baas.*
- *Ik zal het varken slachten, dat begint teveel te eten.*
- *Waarom vraag je dat niet aan de slager, mijn baas ?*
- *Iedereen kan er een slachten en je moet niet onnodig je geld uitgeven.*
- *Dat is de echte waarheid, mijn baas.*

En Gilles Pafflard zette het op een lopen op de weg naar Malmedy tot aan de weide van de heer Brokenbach. Maar om deze weide voor de nacht te maaien, waren er zes paar sterke armen nodig.

Gilles ging zitten in de schaduw van een eik. Nam heel rustig de vier gebakken pannenkoeken uit het wit en blauwe laken. Deze waren zo klein en dun dat hij ze in één hap kon opeten. Toen verstopte hij de zeis, het bord en de fles in het hooi, observeerde de hoogte van de zon die nog maar net opkwam aan de hemel en zei vrolijk : *“Het is zes uur... Als ik niet teveel treuzel kan ik in Sart tegen de middag zijn, de dochter zien, een beetje rusten, en terug in Amel voor acht uur s’ avonds zijn ...”*

Zo een afstand in een keer is een heldendaad voor vele Belgen, meestal goede stappers. Mijn eerbiedwaardige en bekende vriend, de opvoedkundige Alexis Sluys was al meer dan zestig jaar als hij zo een afstand aflegde met zo een gemak, dat hij de volgende dag klaar was om te herbeginnen. Bedenk dan maar wat de legendarische Gilles Pafflard op vijftwintig jarige leeftijd kon doen ! ...

Terwijl hij in de richting van Sart stapte, slachtte de gierige Mathias Brokenbach zijn varken. Hij zweette dikke druppels want hij had zoiets nog nooit gedaan. Zoiets was gewoonlijk aan de slager voorbehouden.

- *Wat gaat u in de plaats van zout gebruiken opdat het minder geld zou kosten ? – vroeg hem van achter de omheining de herbergier Hubert die geen gelegenheid miste om te spotten.*
- *Ik heb alles wat ik nodig heb ! – antwoordde de oude man met slecht humeur.*
- *En waarom neem je dan geen knecht om je te helpen ? – drong Hubert aan.*
- *Je schuimt van woede omdat ik niet met de kaarten kom spelen in je herberg, en omdat ik je slechte wijn niet verbruik. Maar weet, slechte nar, dat ik een knecht heb ; hij is van Ligneuville, net zoals jij ...*
- *Men heeft het mij al gezegd ... en als er iemand goed bediend is in het dorp zal jij het wel zijn heer Mathias.*
- *Wat wil je daarmee zeggen ?*
- *Dat de vos zijn staart verliest maar niet zijn listen.*
- *Wil je nu duidelijke taal spreken.*
- *Ik versta mijne ; dat God je mag behoeden.*

Hubert vertrok al lachend en liet Brokenbach alleen achter, kwaad en wantrouwig. Maar deze ging verder met zijn werk, trok het vel af en maakte het varken leeg en sneed alles in stukken. Hij zoutte met veel zorg alles in een grote teil in de keuken.

Zelfs als men een idee heeft van wat Gilles in Sart-lez-Spa gaan doen is, kunnen we daar beter over zwijgen. Wij zullen alleen vertellen dat hij in de late namiddag weer in de weide van Mathias Brokenbach was. Daarvoor was hij even blijven staan in een overstroomde weide aan de oever van de Amel. Daar had hij vliegenschwammen geplukt, paddenstoelen waarop vliegen eieren leggen en die dan vol larven zitten. Hij zette ze in een wit metalen doosje. Daarna ging hij mestkevers zoeken, wel honderden. Die zette hij in het wit blauwe laken en maakte er een knoop in zoals een pakje. Pas daarna, met de zeis op zijn schouder, ging hij terug naar de boerderij van de rijke gierigaard en kloeg dat hij moe was, wat hij eigenlijk helemaal niet was.

IV

Het was al negen uur s' avonds als Gilles de boerderij van de heer Brokenbach binnenkwam.

Deze lacht in zijn baard – want hij lacht nooit – en was fier van zo een vlijtige knecht te hebben.

- *Ben je klaar met het werk ?* – vroeg hij.
- *Het veld is geschoren als de huid door een barbier !* – riep Gilles uit –. *Maar ik moet toegeven dat ik voor twintig gewerkt heb.*
- *Ja, ja, 't is goed, 't is goed* – bromde de heer Mathias –. *Zelfs als iemand anders er minder tijd over gedaan zou hebben.*
- *Daar twijfel ik sterk aan, mijn baas* – antwoordde Gilles terwijl hij zijn gereedschap neerzette maar niet het pakje waarin de mestkevers zachtjes zoemden.
- *Wat breng je daar mee ?* – vroeg de oude man nieuwsgierig.
- *Niets.*
- *Er is iets ... en het zoemt.*
- *Oh ja, als ik door het bos ging, zag ik op een stam een zwerm bijen. Daar heb ik het laken over gegooid, en daar is hij* – legde Gilles uit, terwijl hij het pakje aan een nagel hing.
- *Een zwerm !* – riep heer Mathias uit – *En is het een mooie ?*

- *Prachtig ... met de koningin en alles erop en eraan.*
- *Wat een geluk ! Het toeval wil dat ik een paar vrije bijenkorven heb.*
- *Oh, maar dat is niet nodig ! – antwoordde Gilles heel koel –. Want morgen zal ik de zwerm verkopen.*
- *De zwerm verkopen ?*
- *Wat wilt u dat ik daarmee doe ?*
- *De zwerm verkopen ! Nu zullen we alles gezien hebben ! Die zwerm is van mij, en niet van jou.*
- *Hoe dat ?*
- *Beloon ik je niet voor je werk en je tijd ? Heb je de bijen niet gevangen als je bij mij in dienst was ? Aan wie moeten ze dan toebehoren, als het niet aan mij is ?*
- *Kom, kom, geen grapjes, mijn baas. Geef me nu maar te eten want ik sterf van de honger !*
- *Te eten ! – riep de oude man geërgerd uit –. En de vier gebakken pannenkoeken die ik je gegeven heb, dommerik, slokop ? Was dat niet genoeg voor de hele dag, één pannenkoek per*

maaltijd, slokop, lintworm, Gargantua, onverzadigbaar monster ? ...

- *Mijn baas ! – klaagde Gilles –. Men laat een goede dienaar niet van honger omkomen. God is correct en hij straft zonder stok of steen.*
- *Ta, ta, ta – antwoordde de oude man heet plechtig als hij Gilles zo onderdanig zag –. De Heer bevoorrecht als grote deugd soberheid en zuinigheid.*

Gilles Pafflard richtte zich op zijn hielen, toonde met zijn wijsvinger naar het berookt plafond van de keuken alsof het de hemel was, en riep met een bezielde houding uit :

- *Dwaze en blinde man! Je verdient een onherroepelijke en verschrikkelijke straf. Maar ik zal je de tijd laten om je te berouwen en boete te doen. Ik zal er alleen maar voor zorgen dat de gestolen bijen veranderen in weerzienwekkende insecten, dat je varken de prooi wordt van de wormen en dat het haver van je weide weer rechtop staat ! – En met deze plechtige voorspelling ging hij slapen.*
- *Morgen zet ik hem aan de deur – bromde Mathias Brokenbach –. Mij betoveren ! Alle,*

alle. Hij is even slokop, even lui en even slecht als alle anderen. Aan de deur, aan de deur ! Maar de zwerm, die is van mij, en alleen maar van mij – En voor hij rustig ging slapen hing hij het pakje aan het hoofdeinde van zijn bed.

V

De zon was amper op, of Mathias Brokenbach riep zijn dienaar om hem te ontslaan zoals hij besloten had. Maar niemand antwoordde want Gilles was juist vertrokken.

- *Hij is niet dom, hij was mij voor – dacht de oude man.*

Toen nam hij de weg naar de lege bijenkorf om de zwerm erin te zetten ... Zodra hij de knoop van het pakje losmaakte vielen honderden mestkevers met veel lawaai op de grond, en die begonnen langs zijn kleren omhoog te kruipen. Dat deed hem opspringen van schrik en afkeer.

- *Zou dat mogelijk zijn ? – riep hij uit.*

Hij liep natuurlijk onmiddellijk naar de keuken en als hij het deksel van de teil ophief, viel hij bijna mors dood als hij zag dat het mooie varken helemaal onder de wormen zat die lekker smulden van het roze vlees. In paniek liep hij als een gek

naar zijn weide. Maar daar, was het teveel en hij voelde zich niet goed als hij vaststelde dat het haver weer rechtop stond. Dit was de derde betovering van Gilles die uitkwam ! ... Als hij weer tot bewustzijn kwam stond zijn beul naast hem, keek naar hem en lachte duivels.

- *Man met een stenen hart ! – zei Pafflard met een diepe stem. – Je hebt juist de schatting van mijn krachten gezien. Andere beproevingen staan je nog te wachten.*
- *Neen, in Gods naam ! Neen, in Gods naam ! – huilde de heer Mathias.*
- *Als ik het beveel, de geldstukken die je onder je matras hebt, de schat die je in de tuin verstopt ...*
- *Vergiffenis ! Vergiffenis ! – snakte de oude man.*
- *... alles wat je met zoveel gierigheid bewaart – ging Gilles onverstoorbaar verder – zal onmiddellijk veranderen in dode bladeren, mest of stof ...*
- *Neen, neen, bij de Heilige Maagd ! Genade ! Genade ! Medelijden, medelijden – weende*

Brokenbach. Hij kroop op zijn knieën en hing aan de kleren van Gilles Pafflard.

Toen riep een jonge stem :

- *Vader! Vader !*

En iedereen zag, heel verrast, op de weg van Malmedy, naast de weide, heel dicht bij hen, een vrouw, bevend en gebogen, waarschijnlijk ziek, die dichterbij kwam zonder opgemerkt te worden.

- *Gertrude !* – riep Brokenbach uit terwijl hij moeilijk recht kwam.
- *Vader !*
- *Hoe komt het dat je hier bent ?*
- *Oh !* – riep het zwakke meisje uit – Ik heb moeten terugkomen.
- *Maar waarom ? Waarom ?*
- *Ik kan bij Tante Aline niet meer inwonen, want ik ben ziek, heel ziek ... en ik ben alleen maar een last.*
- *En waarom dan ?* — riep de oude man verontwaardigd uit. Hij kon de gierigheid bij de anderen niet verstaan.

- *Ik heb een dokter en medicijnen nodig. Ik moet alle dagen vers vlees eten. En Tante Aline zegt dat het aan jou is om voor mij te zorgen en niet aan haar.*
- *Dat is om gek van te worden ! Dat zou me kunnen doden ! – riep Mathias ontmoedigd uit.*
- *Waarom ben je ziek geworden, onwaardige dochter ? Waarom ben je ziek geworden ? Ga weg, ga terug naar je Tante, tot je genezen bent en weer kan werken ! ... Pas dan ... dan, zullen wij zien.*

Gertrude begon te huilen en schokte ontroostbaar. Maar toen kwam Gilles tussenbeide.

- *Mathias Brokenbach ! – zei hij heel plechtig –. Omdat deze ongelukkige vrouw geen vader heeft die haar beschermt, geen Tante die haar wilt, geen familie die haar helpt, is het duidelijk dat ze een man nodig heeft ... Ik stel mij voor, als zij mij aanneemt.*
- *Waarom zou ik weigeren, hij die me zo vriendelijk beklagt, van me houdt en zijn hulp aanbiedt.*

- *Hoor je, heer Mathias ? Nu ontbreekt er nog juist uw toestemming. Geeft u die ? Anders zal ik verplicht zijn ...*
- *Die geef ik, die geef ik heel graag – onderbrak Brokenbach uitgeput.*
- *Goed ! Laten we het ijzer smeden als het warm is. Laten we het contract gaan tekenen in het bijzijn van mijn vriend de burgemeester Schaepen, Meneer pastoor, de herbergier Hubert en andere belangrijke personen. Maar we zullen met het dringendste beginnen. Kom hier Gertrude, je heet toch Gertrude, niet ?*
- *Ja meneer – stotterde de jonge vrouw.*
- *Heel goed. De gezondheid heeft voorrang – Hij blies op haar ogen, zette zijn handen in haar nek, haar voorhoofd en haar wangen – hoewel de medische wetenschap nog geen hypnotisme gebruikte –, keek naar de hemel en beval :*
- *Dankzij de kracht dat je mij hebt toegekend, dat al het slecht uit dit lichaam en deze ziel verdwijnt !*

Als bij betovering stond Gertrude recht, fris en vol leven, ze lachte naar Gilles ... zoals ze gewoon

was te doen in Sart. De heer Mathias wist niet of hij droomde, of hij wakker was. Hij was weer bang voor zijn schatten.

- *Wees niet droevig, vader – zei Pafflard hem met hartelijk respect –. Uw geldstukken zijn in veiligheid. Wij, uw kinderen, nemen genoeg met de boerderij en de landen. Het zijn wij die zullen werken en tot het einde van uw leven, zonder aan uw schat te moeten komen, zal u een dak hebben om te schuilen, genoeg hebben om te eten, kleren hebben waar de gouverneur jaloers op zou zijn en helemaal niets te doen hebben.*
- *Slechte zaak – gromde de oude man.*
- *Zijn we weer aan het vertrekpunt ? Wel, dat het geld en al wat je bezit ...*
- *Ik teken ! Ik teken ! Ik aanvaard ! Het is een goede zaak ! – onderbrak Mathias schreeuwend.*

Een half uur later, verbond hij zich voor getuigen tot alles wat Gilles Pafflard, de tovenaars van Amel, wenste.

Copyright, 2016, voor de Nederlandse vertaling : Anne MOERS.

« *Een buitengewoon gerecht* » (eerste verhaal met Gil Pafflard) :

<http://www.idesetautres.be/upload/PAYRO%20BUI%20TENGEWOON%20GERECHT%20GILLES%20PAFFLARD%201.pdf>

« *De behekste* » (tweede verhaal met Gil Pafflard):

<http://www.idesetautres.be/upload/PAYRO%20BE%20HEKSTE%20GILLES%20PAFFLARD%202.pdf>